

חברים יקרים,

כמו שלצירוף המילים "ראש השנה" יש שתי משמעויות הפוכות לחלוטין (שינוי ושינון - על כך כתבתי בערב ראש השנה, לפני עשרה ימים בדיוק), כך גם ל"יום כיפור" יש שתי משמעויות וגם הן הפוכות. כמו שבראש השנה שתי המשמעויות ההפוכות יוצרות שתי הזמנות רוחניות שונות, כך גם יום כיפור מזמין אותנו לשתי אפשרויות של עבודה ועומק.

איש השפה והמילים, רוביק רוזנטל, כתב באתר NRG לקראת יום הכיפורים ב-2011 מאמר על השורש כ.פ.ר, ואני מצטט חלקים ממנו:

"מדובר באחד השורשים העתיקים של השפות השמיות הקדומות, כפ"ר... בכולן יש לו פירוש דומה: למחול ולסלוח על חטאים, לנקות את העבר ולהתחיל מחדש בטקס פולחני כלשהו. ועם זאת, בכל אחת מהן מתגלה פן אחר של הפועל.

בעברית וגם בערבית לכפר פירושו **לכסות**, ומכאן גם הכפורת המכסה על ארון הקודש. בארמית ובאכדית פירוש הפועל הוא **לנקות**. כלומר, ביום הכיפורים מנקים את העוונות, ובלשון המשנה ממרקים אותם, ומכסים על חטאי העבר. ובכל אלה כפר הוא גם ניקוי וכיסוי, וגם שם נרדף לסליחה ולמחילה, כמו בתפילת "על חטא שחטאנו": "סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו"....

מסתבר שבשפה האַבְּלָאית [שפה שמית שקדמה לעברית ולאוגריתית ודוברה בסוריה לפני 4500 שנה והתגלתה רק לפני כארבעים וחמש שנה] מופיע הפועל לכפר, במסגרת פולחן של טיהור וניקוי החטאים....".

רוזנטל לא מתעכב על הדואליות שיש כאן, אבל אותי היא מאוד ריגשה. מצד אחד, לכפר זה **לכסות**, מצד שני לכפר זה **לנקות**. אלה שתי תנועות מאוד שונות, אפילו הפוכות! כשמנקים מסירים את הלכלוך, כשמכסים לעומת זאת, שמים משהו על גבי הלכלוך כדי שלא ייראה. תשלום כופר, למשל, הוא בעצם כיסוי כספי (או אחר) על חטא שנעשה. הוא לא מנקה דבר, וגם לא מטרה, רק מכסה.

מה זה אומר עלינו? מהו המהלך שיום הכיפורים מזמין אותנו אליו?

אתמול ישבתי לקפה עם שני חברי קהילה לשעבר, שמבלי להתכוון פגעתי בהם. זה קרה לפני כמה שנים, ומכל מיני סיבות רק אתמול נפגשנו לנסות **לנקות** את מה שקרה. לאורך השנים הותרתי לא מעט אנשים פגועים. בתחום הרבני/קהילתי רמת הרגישות גבוהה. הציפיות מטבע הדברים גבוהות, וכגודל הציפייה, כך גודל האכזבה והפגיעות.

חלק אחד בי - נקרא לו האגו - הרגיש צורך להסביר להם מדוע עשיתי את מה שעשיתי, שהכוונות היו טובות, אבל התוצאות פחות. בכך רציתי בעצם לכפר על ידי כיסוי - כלומר, לכסות על מה שעשיתי עם "שמיכה" של סיבה מקלה - אם יש תירוץ מוצלח, אז "הכל בסדר", כביכול. נו, אבל אנחנו הרי יודעים שרוב החטאים הקטנים והגדולים שלנו באים מכוונות טובות, או לפחות לא מכוונות רעות, שהרי תמיד יש סיבה למעשינו. אבל חלק אחר בתוכי ידע שהפעם כיסוי איננה אופציה, אין מקום לתירוצים, צריך רק להתנצל! פשוט להתנצל! אני הרי פגעתי בהם, וכל ההסברים על הכוונות התמימות שהיו לי לא משנים דבר. הם אולי מכסים, אבל הם לא מנקים, ובודאי לא מועילים.

אז התנצלתי. התנצלתי מעומק ליבי. הודיתי שפגעתי בהם, שיתפתי אותם אמנם בסיבות שהובילו אותי לעשות את מה שעשיתי, אבל הודיתי שהסיבות הללו אינן מקלות וממש לא משנות.

אני לא מהאנשים שמתנצלים בקלות.... מאוד לא קל לי להודות בטעותי. אני אעדיף לחפש תירוצים מקלים שיוציאו אותי טוב מהסיפור - הן בעיני עצמי והן בעיני הזולת. זו כנראה הסיבה שלקח לי כל כך הרבה זמן להזמין אותם לקפה ולשיחה - ידעתי שזה ידרוש ממני להודות בטעותי ולהפסיק להתחבא מאחורי סיבות, תירוצים וסיפורים.

הם היו מאוד מתוקים, ומיד אמרו שזה בכלל לא כל כך נורא, והם לגמרי מבינים... אבל משהו בי הרגיש שזה לא מספיק. זה באמת מתוק מצידם להקל עמי בעניין, אבל ידעתי שזה יישאר רק ככיסוי ואני רציתי ניקוי. את מה שנעשה אין להשיב, ולכן ניקוי מלא חייב אותי לקחת אחריות מלאה ולהתנצל בצורה שלא משתמעת לשתי פנים. ובודאי לא להסתפק באמירה כמו: "אם במקרה פגעת בכם, למרות שלא התכוונתי - כי באמת פעלתי בתום לב - אז אני מתנצל..."

אז יש לנו את שתי המשמעויות של כיפור בשפות השמיות - **הכיסוי** של העברית והערבית, **הניקוי** של הארמית, האכדית והאבלאית.

ואז, מוסיף לנו רוביק רוזנטל, ישנה גם משמעות המילה לכפר באנגלית:

"באנגלית צפונה הפתעה קטנה" כותב רוזנטל. "המילה המקבילה לכפרה במילון וגם בתרגומי התנ"ך היא atonement. מהיכן התגלגלה המילה הזו? על פי מילון וובסטר היא נוצרה במאה ה-16 מצירוף כמה מילים: at-one-ment, כלומר, להיות אחד. רעיון הכפרה באנגלית הוא אם כן רעיון של הרמוניה, של חיבור של האדם עם עצמו, ועם אלוהיו".

ביגוד! זה הרי מה שאנחנו באמת רוצים! נכון, אנחנו רוצים כבוד ואנחנו רוצים להיות צודקים, ואנחנו מאוד רוצים לצאת גדולים מהחיים. אבל מתחת לרצון הזה, אנחנו בעצם רוצים at-one-ment, או במילה יותר מוכרת, אינטימיות. אנחנו רוצים קרבה - קרבה לעצמנו, קרבה לאחרים וקרבה לאלוהים (גם אם כל אחד מבין את האלוהות אחרת).

אם כן, יש לנו כיסוי, ניקוי ואינטימיות כצורות שונות של כפרה. עלול להשתמע מדבריי עד כה שאני ממעיט בערכו של הכיסוי, ולא היא. הכיסוי חשוב. יש לו תפקיד מאוד ברור בעולמנו: הוא המנגנון שמאפשר לנו לתפקד בעולם מורכב. חטאנו, פגענו, עשינו רע, ומכיוון שלאגו קשה מאוד להודות בכך הוא נמנע מלהיכנס לתהליך של ניקוי - תהליך שמחייב הודאה מוחלטת ולקיחת אחריות. כדי שבכל זאת ניתן יהיה להמשיך לקיים את המרקם העדין של החברה גם מבלי להכניע את האגו, אין מנוס ממנגנון שיאפשר לנו לכסות על שובל המפגעים המסריחים שאנחנו מותירים אחרינו בחיינו. מצד שני, כיסוי מאפשר חברה מתפקדת - וזה חשוב - אבל הוא לא מאפשר אינטימיות! בשביל אינטימיות צריך לנקות. ניקיון - או טיהור - מכירים בכך שהמפגע יצר חיץ - חיץ בינינו לבין עצמינו, בינינו לבין הזולת ובינינו לבין אלוהינו (שאגב, אם באינטימיות עסקינן, הרי שבעומק הדברים, עצמנו, הזולת ואלוהינו, חד הם!).

הכיסוי הראשון שאנחנו מכירים היה אחרי חטא עץ הדעת טוב ורע (כן, זה תמיד חוזר למיתוס האלמותי של עץ הדעת טוב ורע...). אדם וחווה חטאו, ומה עשו? הם כיסו עצמם בתירוצים ותלו את האשמה באחר. אבל בכך לא די, הם ממש התכסו: (בראשית ג, ז) **וּתְפַקְחָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֵלָה תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת**. ומיד לאחר שיחת הבירור הקשה עם אלוהים ("איכה!"), אפילו הוא מכסה אותם: (שם, כ"א) **וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוּת עוֹר וַיַּלְבֹּשֵׁם**.

הרגע הזה של הלבוש הראשון הוא רגע מכונן! גם עלה התאנה וגם כתנות העור הם לא פחות מאשר הופעת סדר חברתי בעולם. אדם וחווה כבר אינם עירומים (כמונו), כבר אינם חווים אחדות מופלאה (כמונו), הם חווים בושה - בושה קיומית (כמונו)! הם - וכמוכן גם אנחנו - מכסים על הבושה הקיומית הזאת בלבושים ממיני לבושים שונים - בגדים, גינונים, תארים, מוסכמות, וכו' - והופכים בכך ליצורים חברתיים. הלבוש והגינונים החברתיים הללו הם סוג עמוק מאוד של כופר, זו אולי הכפרה העומדת בבסיס קיומנו כבני אדם תבוניים וחברתיים - כיסוי על המבוכה הבסיסית במערומנו - במובן המשמעותי של המילה.

אבל עמוק בתוכנו אנחנו יודעים שכיסוי מתאים למרקם הרוחבי, השטחי, של החיים. מגיעים רגעים בחייו של אדם, שהוא כבר לא רוצה לכסות יותר. נורמות חברתיות כבר אינן מספיקות לו. הוא רוצה at-one-ment, אינטימיות רדיקלית. הוא מבקש "להתערטל" מכל עלי התאנה, ואפילו מכותונת העור האלוהית (שיש האומרים שהיא העור שעל גופנו!), ולשוב לאחדות.

העבודה שבלב:

כל אחד מוזמן לשקול איזה משני הפעלים הללו - **כיסוי** ו/או **ניקוי** - מדבר אליו השנה. כל האופציות אפשריות ולגיטימיות. האם אנחנו מבקשים להרחיב את המעגל החברתי שלנו? האם אנחנו רוצים למצב את עצמנו טוב יותר במרחב שבו אנחנו מתנהלים? כי אז האפשרות של הכיסוי תהיה המתאימה ביותר. אם אנחנו מבקשים לעצמנו כעת רבדים חדשים של אינטימיות - עם עצמנו, עם זולתנו, ו/או עם אלוהינו, הרי שעלינו לתרגל ניקוי, להגיע אל שורש החטא - המקום שבו נוצר החיץ בינינו לבין עצמנו/זולתנו/אלוהינו, להודות, ולקחת אחריות.

המודל האולטימטיבי בתורה לדמות שידעה לנקות, היא יהודה, שעל שמו אנו נקראים. יהודה - זה שידוע להודות - אחראי לשני מעשים נוראיים בתורה: מכירתו של יוסף לעבדות והעגינות של כלתו, תמר. בשניהם הוא מודה ולוקח אחריות מלאה - עד כדי כך, שמציאות חדשה וטובה התאפשרה כתוצאה מכך, אולי אפילו טובה יותר מזו שקדמה לפגיעה.

מיהודה יצא דוד המלך, שאף הגדיל לעשות מהסבא רבא רבא שלו. מעשיו קשים במיוחד. עם זאת, אין דמות רפלקטיבית יותר בתנ"ך מדוד, אדם שידוע להודות, לקחת אחריות ולשלם את המחיר על חטאיו. ולכן גם אין דמות אינטימית יותר, אוהבת יותר, וקרובה יותר ממנו.

מדוד המלך יבוא המשיח - לאו דווקא אדם כזה או אחר, אלא תודעה חדשה, "תודעת משיח", שבה הודאה, אחריות ואינטימיות יהיו טבענו.

צום משמעותי לצמים, גמר חתימה טובה ובחירות מיטיבות.

אלישע